

Slavko Gordić

JAVA, SNOVI, NESANICE

Bivstvovanje u smenama obesti i patnje, usmerenog i hotimično neusmerenog pretrajavanja. Šareno a oskudno smislom i srećom. Pretrpano, kao kineska prodavnica. A sve, i vredno i tričavo, i smisljeno i lišeno smisla, iščezava netragom i nevidom.

Samo tišina, ako i nalikuje praznini, pridaje vremenu punoću i potpunost – makar muzika i muzičari imali svoje protivdokaze.

Andrić se s nelagodom opirao činjenici da je *pisac*. Kao i Česlav Miloš, koji je zabeležio kako mu je nemilo ime i zanimanje *pisca* – i kako, kad je o piscima reč, uvek zamišlja poljanu na kojoj svaki od njih pet stotina drži u visini svoj raznobojni balon verujući da je najlepši. Pridodaješ sad ovim (samo)optužbama i nekoliko šaljivo-setnih opservacija Euđenija Montalea, nad kojima si zastao pre nekoliko decenija. „Pesnik ne voli ostale pesnike”, kaže Montale, „ali ponekad postaje sastavljač antologija i sakupljač tuđih stihova da bi mogao da im pridruži i svoje (...) Pesnik ne piše u prozi, štaviše prezire prozu koju smatra utilitarnim instrumentom koji služi za komunikaciju ideja, a nije dašak umetnosti. Kada se postave u red, *pričaju*, a kada se nanižu *pevaju*. A pesnik peva (...) Pesnik želi da ga pomažu, ali zahteva da bude slobodan da vređa onoga ko mu pomaže. Želi da kritika bude slobodna, ali i da je primoraju da se spontano bavi njime. Želi da novine budu nezavisne pod uslovom da ne hvale njegovog protivnika.” Poslednji povod za malu zabeležku s nelepom temom nek bude detalj s kraja Handkeove biografije iz pera Maltea Herviga, gde čitaš koliko su se Peteru smučile dve spisateljice, pridružene napadima na njegove političke istupe, te je odlučio da se potpisuje kao pisac samo na poreskoj prijavi.

Dragi su ti pesnici tihe inspiracije i tihe reputacije. Oni koji su takvi po svojoj prirodi, ili ih takvima učine životne pozlede. Recimo, nesrećna ljubav, kao u slučaju dotle bučnog Majakovskog. Ili Miljkovića.

„Olujni vetar obarao krovove i zaustavljao vozove.” A u vrhu visoke košće, desetak metara od tvoga prozora, odolelo svračije gnezdo, čvrsto spleteno u račvi tankih, sada golih grana. U istim novinama je i tema nedelje: „Gde su granice veštačke inteligencije”.

Na stolu je i knjiga sećanja Miloša Kordića na zavičajnu Baniju. Tu je i pesnikova tvrdnja da „svraka spada u najinteligentnije ptice”.

Lečenje je nalik sudskoj parnici, čiji su tok, trajanje i ishod neizvesni. Da zažališ za mitsko-epskim pravremenom, sa brzopoteznim skončanjima u dvobojima, bojevima i brodolomnim „moreplavanijama”.

Fantastika? Hvala lepo. Čemu čudesa i čarolije kad je svaki čovek, svaka ptica, svaka travka čudo po sebi. A samo paprati, ili bujadi, ima oko deset hiljada vrsta. Od kojih, po pomenutom Kordiću, na Baniji tek dve ili tri.

Divljanje u Skupštini. Sve bezizglednije stanje na Kosmetu. Veći deo zemlje poplavljen pa zaleđen i zavejan sibirskim snegovima. Domaćem zlojutru otpozdravljaju katastrofalni zemljotresi u Turskoj i Siriji. *Svakodnevnii smak svijeta*, po naslovu nedavno u Gospodu usnulog Stevana Tontića.

Poneka pesma, prividno jednostavna, pogađa um i srce poput drevnih, osveštanih istina, bliskih prijemčivom duhu uvek i svugde. Takvo je „Priznanje” (“Confession”) Luiz Elizabet Glik (1943), koje ovde navodiš u prevodu Vladimira Kopicla i uz mrvicu komentara Tanje Kragujević o „neobičnoj metafizičkoj perspektivi, izrasloj iz duboke čulnosti”, koju pesnikinja neprekidno pretvara „u *slike uma*, neizgovorene do kraja”. Evo tih desetak stihova američke nobelovke (2020): „Kazati da se ne plašim – / ne bi to bila istina. / Kao i svako, sanjam svoje snove. / Ali sam naučila da ih krijem, / da se čuvam / ostvarenja: svaka sreća / privlači gnev Sudbine. / One su sestre – divljakuše – / do kraja bez ikakvog osećanja / osim zavisti.”

Trčiš gradom i predgrađem, u mrazno podne, do Dunavca. Blešti sunce na ledu, zasutom snežnim prahom. Na drugoj obali, iznad crnih vrba, krivudava melodija fruškogorskih bregova. U povratku zastaješ pred dobro ti znanim, strogo čuvanim vrtom, u čijoj sjajnoj izolaciji samuju dve ruže. Neupućene, kao i ti, u zakonik neumitnih precvetavanja.

Ćutanje i nepomičnost. Rat na severoistoku i zemljotresi u Turskoj i Siriji lišavaju reč i misao svakog smisla. Zlo zatvara usta i vezuje ruke, kako „prirodno” tako i „društveno”, kad uzme maha kao sad. Otud i ovaj nered reči i pojmova.

Limfa koja teče svakim krvotokom. Takvi su, mahom, naši politički analitičari. Ima, međutim, i onih koji su nepomerljivo ukopani u svoje praznoverice. Po jednom od njih, ruska je vojna moć tigar od hartije. Po drugom, Rusi će se zaustaviti tek kod Lisabona. A biće najsmješnije i najtužnije ako svi jednog jutra osvanu na istoj, pobjedničkoj strani. Kao u *Devetsto trećoj* Dragiše Vasića.

Vračaš se svom davnašnjem prozrenju. Nesanica je satanski podsmeħ tvojoj pritužbi kako te drugi ne ostavljaju na miru, u kutku i trenutku u kome bi se sabrao. Ili je neretko svaki smrtnik sam sebi rđavo društvo.

Preuranjeno otvaranje cvetnih pupoljaka. Ponekad jezik peva i u najobičnijim, kao disanje nesvesnim ili samorazumljivim našim javkama, kakva je i ova februarska, ratarško-voćarska i baštovanska.

S navodnicima ili bez navodnika, Tolstoj je „hrišćanski anarhista” a Edvard Kocbek „hrišćanski socijalista”. Ničeg se više ne sećaš iz *Straha i hrabrosti* osim podatka o autorovom (samo)svrstavanju. Kad si i sam sebe, ćutke, počeo upravo tako da određuješ, zastrepeo si ne toliko od nerazumevanja drugih koliko od sopstvene nesigurnosti da li vera i socijalizam mogu zajedno. Sve dok od Frederika Koplstona nisi doznao da Zapad, za razliku od Rusije, ne vidi veru i socijalističko opredeljenje kao međusobnu suprotnost. Ili bar da tamošnji socijalisti nisu nužno i ateisti.

Između tri i četiri, u polučasu koji razdvaja dve smene nesanice, sanjaš nekakve knjiške snove. U prvom nekoga uveravaš da je u samom vrhu naših velikana mesto Nikolaju Velimiroviću i Justinu Popoviću. U drugom govoriš Miodragu Radoviću kako je neobično da istim leksemama – širinom, visinom, dubinom, razdaljinom – označavamo i najmanje, najnezatnije, i one najveće, mahom nedomislive fizičke i duhovne relacije. U trećem snu pak, mimo svake logičke i jezičke norme, pričaš nekom o *madagaskarima* svoje svesti i ličnosti. Svagda maglovit, san treba odmah zabeležiti, dok je svež, a ne biti lenj, kao ti, makar nas frojdisti uveravali da je bitno i dovoljno ono što se upamti.

U onom „čudu od romana” Mihaila Bulgakova Isus kaže Pilatu da na svetu i nema zlih ljudi. Oni koji zlo čine su nesrećni, i Isus je siguran da bi se potpuno promenili kad

bi mu se pružila prilika da sa njima popriča. Vredelo bi znati da li je ovaj detalj bio isto-
vetan u svakoj od osam verzija *Majstora i Margarite* – tim pre što su tekstolozi načelno
skeptični prema terminu konačne ili kanonizovane verzije.

Na pogrebu, u selu, ledeni vetar duva u potiljak dok slušaš odlomak iz Svetog je-
vandjelja po Jovanu. Prisećaš se da je Tolstoju, posle religioznog preobraćenja, glavni
izvor nadahnuća bio Novi zavet, a posebno poslanice Sv. Jovana. Po povratku u grad,
listaš Sveto pismo. Bog je ljubav, a ko ne ljubi brata svoga, koga vidi, kako može ljubiti
Boga, koga ne vidi! Pitaš se kako apostolov i Tolstojev zakon bezrezervne ljubavi pomi-
riti sa sveprisutnom slikom sveta koji „sav leži u zlu”, kako stoji u Prvoj saborskoj po-
slanici pomenutog apostola. Upravo sahranjeni tvoj drug beše u višedecenijskoj smrt-
noj zavadi s rođenim bratom. A prijatelju koji te vozio u selo i natrag njegov brat godi-
nama ne dopušta pristup rodnoj kući. Zavlada neka velika nemilica, kako je govorila
tvoja pokojna mati.

Više te od tvorevina zaokupljaju tvorci. Prazna ili mutna mesta u biografijama
Kodera i Jaše. Krakovljev život, nalik avanturističkom romanu. Naoko leden i sav od
jednog komada, Borislav Radović, istovremeno apsolutno hermetičan u sledstvu Ma-
larmeia i Sen-Džona Persa i prozirno jednoznačan u filmskim ulogama, šefovanju jed-
nom bibliotekom i obavljanju visoke partijske funkcije. Milorad Pavić, koji je rekao da
njegovu biografiju čini njegova bibliografija, makar u tom životopisu bilo i ponešto upe-
čatljivo nebibliografsko, pa i pustolovno, poput članstva u alpinističkoj reprezentaciji,
Savezu komunista i, najposle, Krunskom savetu. Najdirljiviji razlaz tvorevine s tvor-
cem nalaziš u slučaju Miroslava Popovića, u čijem delu, uprkos sedmogodišnjoj goloo-
točkoj patnji, po lepom zapažanju Dragoslava Mihailovića, „živi toliko dobrih ljudi”.
Biće, tako, da „život je san”, po glasovitom Kalderonovom naslovu, ili „velečudo”, po au-
toru *Sudbina*, inače nesklonom kovanicama, dakle san i čudo – i bez eventualnih arti-
stičkih oneobičavanja.

Trčiš gradom i predgrađem po kiši i susnežici, obradovan ponekim ukrasnim gr-
mom s crvenim cvetićima i gdekojom voćkom u beloju, prozirnoj venčanici, koliko i pri-
klešten pomišlju na sopstvene ugrađene kvarove i zebnjom za najbliže, pogođene težim
boljkama. Sebičan sebičnošću onih kojima se rugaju onaj Poljak i onaj Italijan, i sam smi-
šljaš kako od doživljenog i mišljenog načiniti robu, kakvu-takvu. Kao da nije slučajno da
upravo na livadi koju si zvao Raičkovićevo gotovo prekonoc podignu Lidl, bleštavi Tadž
Mahal, spomenik potrošačkoj groznici.

Trenuci kad ne znaš ni šta misliš ni šta osećaš. Sve i svi ti tuđi. Tuđ sebi. Preplet krivice, ljutnje i apatije? Ili nešto što neće u reč. I tako, sve dok ti se ne prikrade pomisao da je u *činu* smisao i spasenje. Ne delati – isto je što i ne postojati? Još kad ne bi bilo one pr-misli kako, makar po Šestovu, nije cilj filozofije da teši...

februar '23.